

Aristoteles' skildring af demokrati under Perikles og tiden derefter

Den græske filosof Aristoteles 384 f.Kr.-322 f.Kr. skrev bl.a. et værk om atthenernes statsforfatning. Heri skrev han:

5

[Med reformen i 462 f.Kr.] blev areopagos-rådet¹ frataget sit tilsyn med staten. I tiden herefter administrationen af staten mere og mere slap på grund af de ivrige demagoger.² I denne periode havde det mådeholdne parti³ tilfældigvis ingen virkelig leder; deres fører var Kimon, Miltiades' søn,⁴ som endnu var en forholdsvis ung mand og sent var trådt ind i det offentlige liv. Samtidig led den brede befolkning store tab i krigen. Soldater til aktiv tjeneste blev på dette tidspunkt udtaget fra borgerlisten, og da generalerne var mænd uden militær erfaring, som udelukkende skyldte deres position deres slægtsstatus, skete det ofte, at to eller tre tusinde soldater omkom på et felttog; og på denne måde blev de mådeholdne mænd både fra de lavere og de højere klasser stadigt færre. Følgelig blev der i de fleste administrative anliggender lagt mindre vægt på lovene⁵ end tidligere. Der blev dog ikke foretaget nogen ændring i metoden til valg af de ni arkonter,⁶ bortset fra at man fem år efter Efiates' død [457 f.Kr.] besluttede, at kandidaterne til lodtrækning til dette embede også kunne udvælges blandt zeugiterne.⁷ [...] Indtil dette tidspunkt var alle arkonter blevet udvalgt blandt 500-målsmændende⁸ og ridderne, mens zeugiterne var begrænset til de lavere embeder, undtagen hvor man så gennem fingre med en omgåelse af loven. [...]

10

15

20

Efter dette trådte Perikles frem som folkets leder, efter først at have udmærket sig, mens han endnu var ung, ved at føre sag mod Kimon ved revisionen af hans embedsregnskab som general.⁹ Under hans ledelse blev forfatningen endnu mere demokratisk. Han fratog areopagos-rådet nogle af dets privilegier, og frem for alt drejede han statens politik i retning af sømagt, hvilket gav masserne selvtilid og medførte, at de i stigende grad tog stasmagten i deres egne hænder. [...]

25

Perikles var også den første til at indføre betaling for tjeneste ved domstolene for på demagogisk vis at vinde folkets gunst og opveje Kimons rigdom. Kimon, der havde private besiddelser af et næsten kongeligt omfang, bekostede ikke blot de sædvanlige offentlige ydelser i storslået

---

¹ *Areopagos-rådet*: Adelsrådet

² Ordet betød egentlig blot folkefører, men fik gradvis den betydning, der ligger i den moderne anvendelse: politikere, der amoralske midler søger at vinde folkemængdens gunst for at opnå magt.

³ Mådeholdne, moderate eller besindige. Hyppig betegnelse for de mere konservative, der stod i modsætning til de politikere, der søgte at opnå folkets gunst

⁴ Kimon (ca. 510 – ca. 451 f.Kr.) var en athensk politiker og general, som spillede en aktiv rolle i opbygningen af det athenske imperium i perioden efter Perserkrigene, og hvis mere konservative linje stod i modsætning til Perikles' politik.

⁵ Først og fremmest Solons og Kleisthenes' lovgivning. Der var ikke nogen enkelt grundlov i Athen.

⁶ De ledende embedsmænd i Athen

⁷ Den tredje formueklasse, selvejerbønder

⁸ De øvre formueklasser

⁹ Enhver athensk embedsmand skulle aflægge regnskab for sin embedsførelse efter dennes afslutning. 465-463 f.Kr. nedkæmpede Kimon et oprør mod det ioniske kampforbund på øen Thasos, men blev anklaget for at have ladet sig bestikke til ikke at udnytte sejren ved at angribe Makedonien.

stil,¹⁰ men forsørgede også et stort antal af sine deme-fæller.¹¹ Ethvert medlem af demen Lakiadai kunne hver dag gå til Kimons hus og dér få en passende forplejning; og hans ejendom var ikke indhegnet, så enhver, der ønskede det, kunne tage afgrøder fra den. Perikles' private formue kunne slet ikke måle sig med denne storslåethed, og derfor fulgte han et råd, [...] nemlig at
 5 eftersom han blev overgået med hensyn til sine private rigdomme, burde han give gaver til folket af deres egne midler; og derfor indførte han betaling til nævninge. Nogle kritikere anklager ham derfor for dermed at have forringet domstolene, eftersom det altid var almindelige folk, der meldte sig til udvælgelse som nævninge, snarere end besindige mænd. Efter dette opstod der desuden bestikkelse, og det første eksempel på dette var Anytos efter sin kommando
 10 ved Pylos. Han blev anklaget af nogle personer på grund af tabet af Pylos, men undslap ved at bestikke dommerne.¹²

Så længe Perikles var folkets leder, gik det staten nogenlunde godt; men efter hans død skete der en stor forandring til det værre. Da valgte folket for første gang en leder, som ikke havde noget godt ry blandt de besindige borgere, mens folkets ledere indtil da altid havde været besindige mænd. [...]

Efter Perikles' død fremstod Nikias, som senere faldt på Sicilien, som aristokratiets leder,¹³ og Kleon, Kleainetos' søn, som folkets leder. Sidstnævnte synes mere end nogen anden at have været årsag til demokratiets forfald gennem sin opildnende optræden; og han var den første til at bruge upassende råben og grov hån fra talerstolen og til at tale til folket med kappen trukket
 20 op omkring sig, hvorimod alle hans forgængere havde talt anstændigt og ordentligt.¹⁴ Efter dem fulgte Theramenes, Hagnons søn, som leder for det ene parti,¹⁵ og lyremageren Cleophon som leder for folket.¹⁶ Det var Kleofon, der først indførte to-obol-ydelsen,¹⁷ og i nogen tid blev den fortsat udbetalt; men derefter fortrængte Kallikrates fra demen Paiania ham ved at love at tilføje en tredje obol til beløbet. Begge disse mænd blev senere dømt til døden;¹⁸ for selv om

¹⁰ Staten klarede sine udgiftsposter ved skiftevis at pålægge dem de rigeste private borgere som 'liturger' – en blanding af æreshverv og offentligt ombud.

¹¹ Deme-fæller: Medlemmer af den samme lokale valgkreds

¹² Pylos havde været under Athens herredømme siden 425 f.Kr., men blev belejret af spartanerne i 409 f.Kr. En athensk flådestyrke under ledelse af Anytos blev sendt afsted for at komme Pylos til undsætning, men Anytos vendte grundet storm tilbage uden at være nået frem.

¹³ Nikias (død 413 f.Kr.) var en athensk politiker og general under Den peloponnesiske krig (431–404 f.Kr.). Han havde kommandoen over de athenske styrker under belejringen af Syrakus på Sicilien, og belejringens fiasko bidrog i høj grad til Athens endelige nederlag.

¹⁴ Kleon (død 422 f.Kr.) var den første fremtrædende repræsentant for handelsklassen i athensk politik. Han blev leder af det athenske demokrati i 429 f.Kr. efter Perikles' død. Under Den peloponnesiske krig gik han stærkt ind for en offensiv strategi. Da Mytilene, som havde gjort oprør mod Athen, blev under tvunget i 427 f.Kr., foreslog Kleon, at alle dens borgere skulle dræbes, og at kvinder og børn skulle gøres til slaver.

¹⁵ Theramenes (død ca. 403 f.Kr.) var en athensk politiker og general, aktiv i de sidste år af Den peloponnesiske krig (431–404 f.Kr.). I 411 overtalt han som en af de revolutionære ledere den athenske folkeforsamling til at suspendere de traditionelle institutioner og midlertidigt overlade den øverste magt til et råd på fire hundrede. I 404–403 f.Kr. var han medlem af det oligarkiske styre kendt som De Tredivte Tyranner, der var indsat af Sparta.

¹⁶ Kleofon (død 404 f.Kr.) var en af de dominerende skikkelser i athensk politik frem til slutningen af Den peloponnesiske krig. Han fortsatte med at opfordre til modstand, men situationen blev desperat, og han blev arresteret og dømt til døden.

¹⁷ En socialhjælp på to oboler pr. dag til ubemidlede borgere.

¹⁸ Kallikrates' skæbne kender vi ikke yderligere til.

folket i en periode kan blive bedraget, kommer de til sidst som regel til at hade dem, der har narret dem til uværdige handlinger. Efter Kleofon blev folkets ledelse efter tur overtaget af mænd, der talte højest og smigrede flertallet mest, idet de kun havde øje for øjeblikkets interesser.

5

Athenernes statsforfatning 26-28. Efter F. G. Kenyo i J. Barnes (red.): *The Complete Works of Aristotle*, Princeton (1995) samt F. Poland: *Aristoteles' Staat der Athener*, Berlin (1891)